

บทที่ 1

บทนำ

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สำหรับมนุษย์ และมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายลงไปมาก ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น สัตว์ป่า ดิน น้ำ อากาศ เป็นต้น ความต้องการของมนุษย์ขั้นพื้นฐานอันได้แก่ ปัจจัยสี่ ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จึงทำให้ทรัพยากรป่าไม้ถูกสำรวจและแสวงหามาใช้เพิ่มมากขึ้น ตามอัตราการเพิ่มของประชาชน จึงส่งผลให้ทรัพยากรป่าไม้ลดน้อยลง ก่อให้เกิดการขาดแคลนทรัพยากรป่าไม้ ด้วยเหตุดังกล่าว รัฐบาล องค์การเอกชน ตลอดจนประชาชนทุกคน จำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินการเพื่อจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างจริงจัง รวมถึงให้ความร่วมมือและเล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องนี้ให้มาก มีการแก้ไขปัญหาคารอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามหลักที่ถูกตั้ง โดยการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการตามหลักการและแนวทางให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างสงบสุขและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ควบคู่กันไปกับชุมชนเข้มแข็ง และชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ป่าไม้ในประเทศไทย เป็นป่าเขตร้อนที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ และมีความซับซ้อนภายในระบบของความสัมพันธ์ ที่มีความสำคัญจนได้ชื่อว่าเป็นศูนย์กลางของความหลากหลายทางชีวภาพในเขตอินโดจีน (Indo-Burma) และเมื่อราว 80 ปีที่ผ่านมา สภาพป่าในประเทศไทยมีความอุดมสมบูรณ์ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศประมาณ 230 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 71.65 ของพื้นที่ทั้งหมด (อรวรรณ กุหเจริญ, 2535: 174) โดยสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงดังกล่าว เป็นระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ มีพื้นฐานวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่พึ่งพาธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นไปอย่างช้า ๆ ภายหลังจากที่ประเทศไทย ภายใต้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยอมรับเอาแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจ ที่คณะผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารโลก และสหรัฐอเมริกาได้วางรากฐานไว้ เมื่อปี พ.ศ. 2493 โดยเริ่มให้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน เข้าสู่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ผลจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งทางสังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทย

จากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยที่ผ่านมาทำให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงเรื่อย ๆ ทางรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของปริมาณการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ จึงได้มีนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ขึ้นในปี พ.ศ. 2528 เพื่อให้มีการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศ ให้มีอย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ ประเทศ ในส่วนของภาคเอกชนได้กำหนดให้มีการปลูกป่าเพื่ออุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังมีการ บรรจุแผนพัฒนาป่าไม้ไว้ในแผนการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (เสนห์ จามริก, 2536: 106-107) หลังจากมีนโยบายป่าไม้ในปี 2528 ปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยยังคง สูญเสียเพิ่มขึ้นทุกปี ในปี 2535 มีรายงานว่าพื้นที่ป่าไม้ของประเทศเหลือเพียง 59 ล้านไร่ คิดเป็น เพียงร้อยละ 18.40 ของพื้นที่ทั้งประเทศ เมื่อปี พ.ศ. 2531 ประชาชนและองค์กรอนุรักษ์ได้ เรียกร้องให้มีการปิดป่าไม้ ไม่ให้มีการสัมปทานป่า รัฐบาลได้ตอบสนองความต้องการดังกล่าว โดยการออกพระราชกำหนดยกเลิกสัมปทานป่าไม้ตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และในปี 2535 รัฐบาลได้ประกาศพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะด้านป่าไม้และสัตว์ป่าขึ้น ได้แก่ พระราชบัญญัติป่า พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติ ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ปี พ.ศ. 2535 (อรวรรณ คูหเจริญ, 2535: 174-175)

อย่างไรก็ตาม หากยังคงใช้นโยบายภาครัฐเพียงอย่างเดียว เพื่อดูแลรักษาป่าไม้คง ประสบผลสำเร็จได้ยาก ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือและการให้ความสำคัญจากประชาชนผู้อยู่อาศัย ในพื้นที่ป่าไม้ เนื่องจากว่าการคงอยู่ของป่าไม้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มนุษย์ ผู้ซึ่งมีความสัมพันธ์อยู่กับป่าไม้ หากมนุษย์มีพฤติกรรมที่ปฏิบัติกับป่าไม้ เพื่อความอยู่รอด ของตัวมนุษย์เอง ภายใต้การยอมรับของสังคมและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่สืบเนื่องกัน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จนกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมที่มีต่อป่าไม้ แต่เนื่องจากวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสภาพเศรษฐกิจสังคมเพื่อความเหมาะสม ดังนั้นแนวทางที่ปฏิบัติต่อป่าไม้เพื่อความอยู่รอดของมนุษย์จึงเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ซึ่งเราอาจกล่าวได้ว่าการดำรงอยู่ของป่ากับมนุษย์ขึ้นอยู่กับตัวแปรที่สำคัญคือวัฒนธรรมนั่นเอง และวัฒนธรรมที่เห็นเด่นชัดของมนุษย์ในเรื่องการเปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบต่อป่าไม้และ สิ่งแวดล้อมคือวัฒนธรรมการผลิตและการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงจากการบริโภค เพื่อการดำรงอยู่ ของชีวิตมาเป็นการบริโภคเพื่อสนองต่อความสุขสบาย เช่น การบริโภคพลังงานต่อคนที่เกิน ความจำเป็น การแสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่คนได้มากเท่าไร ก็ถือว่ามีความสามารถ และเป็นที่ยกย่องในสังคม ทำให้มีการนำทรัพยากรป่าไม้และอื่น ๆ มาเป็นปัจจัยพื้นฐานในการ ผลิตเพื่อบริโภคที่เกินขีดจำกัดของระบบนิเวศป่าไม้ ก่อให้เกิดการเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ และมีผลกระทบต่อมนุษย์ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในที่สุด

การสร้างระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนทำให้เกิดความจำเป็นในการที่จะต้องออกกฎระเบียบ เพื่อเป็นแบบแผนและบรรทัดฐานร่วมกันของชุมชน โดยปกติแล้ว การแสดงอำนาจของชุมชนในการตรากฎระเบียบต่าง ๆ มักออกมาในรูปของความเชื่อ พิธีกรรม และการสร้างจารีต ดังเช่นความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในป่า ก่อให้เกิดประเพณีการใช้ป่าอย่างอ่อนน้อม ยำเกรง และตระหนักในบุญคุณของป่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของป่า เป็นความเชื่อที่พบเห็นได้โดยทั่วไป เช่น ความเชื่อเรื่องผีขุนน้ำของชาวปกากะญอและคนเมือง (เสนห์ และ ยศ, 2536: 50) ความเชื่อเหล่านี้ได้ตกผลึกและพัฒนากลายเป็นพื้นฐานทางศีลธรรมและการใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับรูปแบบทางการผลิตในภาคเกษตร พิธีกรรม และความเชื่อจึงเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเพื่อจัดระเบียบให้กับการผลิตและการจัดการทรัพยากร โดยการเสริมสร้างความผูกพันทางศีลธรรมและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับป่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรเป็นการผสมผสานร่วมกันระหว่างหลักการที่เป็นเหตุผลการใช้ความเชื่อและพิธีกรรมมาเป็นมาตรการในการออกกฎระเบียบของชุมชน ด้วยเหตุนี้เราจึงพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะมีกฎระเบียบ จารีตประเพณี ตลอดจนความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรในลักษณะที่แตกต่างและหลากหลายกันออกไป (ยศ ถันตสมบัติ, 2544: 55)

ปัญหาการวิจัย

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมูลนิธิโครงการหลวง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อกก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2526 โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้เสด็จเยี่ยมราษฎรหมู่บ้านแม่สะป๊อกซึ่งเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง และทรงมีพระราชดำริให้พัฒนาและส่งเสริมอาชีพแก่ราษฎร โดยมีคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน พื้นที่ศูนย์ฯ ตั้งอยู่บริเวณบ้านแม่สะป๊อก หมู่ที่ 5 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 500 เมตร อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ระยะทาง 60 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางจากตัวเมืองถึงศูนย์ฯ โดยรถยนต์ประมาณ 1.30 ชั่วโมง มีพื้นที่รับผิดชอบ 33.26 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 20,789.31 ไร่ มีหมู่บ้านรับผิดชอบ 4 หมู่บ้าน รวม 398 ครัวเรือน และมีประชากรทั้งสิ้น 1,855 คน จำนวนพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดอนลาดชัน มีพื้นที่นาบริเวณที่ราบริมเขา ลักษณะดินมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง เนื้อดินเป็นดินเหนียวค่อนข้างเป็นกรด สภาพป่าในพื้นที่ยังเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์โดยแบ่งเป็นป่าลุ่มน้ำประเภท 1 ซึ่งได้แก่ ประเภท 1A ร้อยละ 50.32 และประเภท 1B ร้อยละ 9.9 ป่าลุ่มน้ำประเภท 2 ร้อยละ

30.92 และป่าลุ่มน้ำประเภท 3 ร้อยละ 8.8 มีอุณหภูมิเฉลี่ย 21 องศาเซลเซียส และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,700 มิลลิเมตรต่อปี มีวัตถุประสงค์การดำเนินงาน 1. เพื่อพัฒนาและส่งเสริมอาชีพแก่เกษตรกร และ 2. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับความเป็นอยู่ของเกษตรกร 3. เพื่อพัฒนาอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 4. เพื่อป้องกันและลดปัญหาด้านยาเสพติด (ฝ่ายพัฒนามูลนิธิโครงการหลวง, 2545: 113)

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง เรียกตัวเองว่า “ปกากะญอ” เป็นชาวเขาที่อนุรักษ์ระบบนิเวศป่าไม้ อย่างดี กะเหรี่ยงในเขตภาคตะวันตกของประเทศไทย มีความเข้าใจในระบบนิเวศป่าใช้ทรัพยากรในระบบนิเวศป่าอย่างประหยัด อนุรักษ์และเคารพต่อธรรมชาติ ตลอดระยะเวลาการตั้งชุมชนประมาณ 200 ปี การใช้ทรัพยากรธรรมชาติก็ยังยึดมั่นในอุดมการณ์แบบเดิม (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2534: 15) สำหรับกะเหรี่ยงในเขตภาคเหนือเกี่ยวกับเรื่องการใช้ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า ก็มีลักษณะเดียวกับกะเหรี่ยงในภาคตะวันตก (ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ, 2544: 5) ดังนั้นเขตพื้นที่ชุมชนกะเหรี่ยงจึงมีป่าอนุรักษ์มากกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 57) ที่กล่าวไว้ว่า ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง (ปกากะญอ) มีประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติการอนุรักษ์จะแสดงออกมาในรูปแบบความเชื่อผ่านพิธีกรรมเป็นการเคารพทรัพยากรธรรมชาติ ดังมีถ้อยคำที่ว่า “ใช้ดินต้องรักษาดิน ใช้น้ำต้องรักษาน้ำ” หรือประเพณีของชาวปกากะญอในการเอาผ้ายศคือของเด็กทารกเกิดห่อผ้าแล้วใส่ในกระบอกไม้ไผ่นำไปแขวนไว้บนต้นไม้ใหญ่บริเวณพื้นที่ชายขอบของป่าใกล้หมู่บ้าน โดยมีความเชื่อว่า “ขวัญ” ของเด็กจะอยู่กับต้นไม้ จึงไม่อนุญาตให้ผู้ใดตัดฟันต้นไม้ต้นนั้น ความเชื่อนี้ลักษณะนั้นนอกจากเป็นมาตรการในการอนุรักษ์ป่าอย่างได้ผลแล้วยังเป็นวิธีการอันแยบยลและชาญฉลาดในการปลูกฝังจิตสำนึกในการรักษาป่าและสร้างความผูกพันทางจิตวิญญาณระหว่างคนกับธรรมชาติ อันนี้คือภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ชาวเขापกากะญอ บ้านแม่สะป๊อก หมู่ที่ 5 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังนับถือผีอยู่ และมีวิถีชีวิตที่ผสมผสานระหว่างสมัยเก่ากับสมัยใหม่ ในปัจจุบันภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีในอดีต เช่น กฎประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มีแนวโน้มกำลังจะสูญหายเนื่องจากการละเมิดกฎ ประเพณี ของชาวบ้านบางกลุ่ม สืบเนื่องมาจากกิจกรรมที่ชาวบ้านบางกลุ่มดำเนินการเช่น การขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์ การลักลอบตัดไม้เพื่อแปรรูปจำหน่าย การขายพื้นที่ทำกินให้คนต่างถิ่น จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้าน ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งหาคำตอบเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นปกากะญอบ้านแม่สะป๊อกว่าเป็นอย่างไรบ้าง ความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะตอบสนองหรือแสดงออกเป็นอย่างไร

ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องมุ่งหาคำตอบที่เป็นจริงเพื่อนำเอาผลจากคำตอบที่ได้รับไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการดำเนินการจัดการและพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้ถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อทราบถึงการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวเขาเผ่าปกากะญอ ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้คือ

1. เพื่อพรรณนาถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านปกากะญอในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อทราบถึงวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก
3. เพื่อระบุปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้านในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ดังนี้คือ

1. นายกองกิจการบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านแม่สะป๊อก หมู่ที่ 5 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ นำไปวางแผนการดำเนินการบริหารและจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนให้มีประสิทธิภาพและเกิดผลมากยิ่งขึ้น
2. ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อกมูลนิธิ โครงการหลวงหน่วยงานป่าไม้ หน่วยงานพัฒนาที่ดิน หน่วยงานเกษตรที่สูง สามารถนำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการวางแผนให้สอดคล้องกับความต้องการ และสถานการณ์ของชุมชน

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงวิธีการของชาวบ้านปกากะญอ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก หมู่ที่ 5 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น
2. ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าคือหัวหน้าครัวเรือนในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก หมู่ที่ 5 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
3. การศึกษาค้นคว้าศึกษาเฉพาะวิธีการในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การบูรณะฟื้นฟู การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งานเท่านั้น

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ทางผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้เท่านั้นและในการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยไม่สามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้ ซึ่งการไม่รู้ภาษาท้องถิ่นต้องใช้ผู้แปลความหมายในบางครั้ง ข้อมูลที่ได้อาจจะไม่เป็นจริงขึ้นอยู่กับความสามารถและการสื่อสารของผู้แปลความหมาย
2. การเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มเดียวคือ หัวหน้าครัวเรือนในเขตพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะป๊อก หมู่ที่ 5 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งไม่สามารถที่จะนำเอาผลการศึกษาไปเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นได้

นิยามศัพท์

ภูมิปัญญา (local wisdom) หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า แสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคม ซึ่งได้ทั้งสมและปฏิบัติสืบทอดมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้ การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึงเอาทรัพยากรความรู้ ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งอาจจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน หรือเป็นเอกลักษณ์สากลที่หลาย ๆ ถิ่นมีคล้ายกันก็ได้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นเกิดจากการที่ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ ทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น การประกอบประเพณี พิธีกรรมของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้กระทำสบายใจ รู้สึกอบอุ่นไม่โดดเดี่ยว ให้คุณค่าทาง

จิตใจและความรู้สึกถือว่าเป็นพลังทางศีลธรรม โดยทั่วไปภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน เป็นประโยชน์แก่ทุกระดับ มีลักษณะเด่นคือสร้างสำนึกในหมู่คณะสูง ทั้งในระดับครอบครัวและเครือญาติ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2531: 10)

ทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources) หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีประโยชน์สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด เพราะมีความสัมพันธ์และจำเป็นในการดำรงชีพของมนุษย์เราโดยตรง ดังที่ (นิวัติ เรืองพานิช, 2534: 39) ระบุว่าทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างใกล้ชิด ยากที่จะแยกออกจากกันได้ หากป่าไม้ที่ปกคลุมดินถูกทำลายจนเกินขีดจำกัดไปแล้ว ก็จะมีผลกระทบต่อดินและน้ำอย่างร้ายแรงดังที่เห็นกันอยู่

ป่าไม้ (forest) หมายถึง พื้นที่ที่เป็นที่รวมของสังคมของสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะสังคมของต้นไม้ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่ต่างมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันและอำนวยประโยชน์ทุก ๆ ด้านแก่สังคมมนุษย์ (นิวัติ เรืองพานิช, 2534: 171)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources management) หมายถึง การดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพต่อสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่มีประโยชน์สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้หรือมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพนี้มีลักษณะและรูปแบบที่มีให้เกิดผลเสีย หรือสร้างประสิทธิภาพของสิ่งที่ถูกดำเนินการนั้นด้อยลงไปนั่นก็คือการดำเนินการที่เป็นไปด้วยความรอบคอบและมีวิสัยทัศน์ที่ดี เปรียบเสมือนต้องเป็นการดำเนินการอย่างสูงและมีผลเสียอันน้อยไปเป็นไปตามวิธีการอนุรักษ์ทั้ง 8 วิธีคือ การใช้ การเก็บกักการรักษา/ซ่อมแซม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวนและการแบ่งเขต กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การจัดการนั้นเป็นการประยุกต์วิธีการอนุรักษ์มาดำเนินการด้วยการมีลักษณะและรูปแบบเฉพาะ เพื่อย่นไปสู่การรักษาประสิทธิภาพให้เกิดขึ้น หรือในอีกความหมายหนึ่งคือกระบวนการดำเนินการอย่างมีระบบในการจัดการให้ทรัพยากรธรรมชาติสนองความต้องการของมนุษย์ ด้วยการสร้างกลไกควบคุมโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบสิ่งแวดล้อมเพื่อให้การมีใช้ในอนาคตตลอดไป (เกษม จันทร์แก้ว, 2540: 110-113)